

รัฐประศาสนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ*

THE PUBLIC ADMINISTRATION AND GOVERNANCE POLICY OF
HIS MAJESTY KING TRAILOKKANAT PERIOD

พระครูใบฎีกาวสันต์ ปัญญาโร (หนองทราย)*, ภาสกร ดอกจันทร์, กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์

Phrakhru Baidika Wasan Phanyatharo (Nongsai)*, Phasakorn Dokchan, Kampanart Wongwattanapong

คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences and Local development, Pibulsongkram Rajabhat university, Phitsanulok, Thailand

*Corresponding author E-mail: wasan.25022023@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) รัฐประศาสนนโยบายในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ 2) วิเคราะห์รัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองฯ และ 3) ข้อเสนอแนะฯ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 50 คน คัดเลือกแบบเจาะจง ผ่านเกณฑ์เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ เป็นนักวิชาการโบราณคดี จำนวน 10 คน มีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับโบราณคดี นักวิชาการทั่วไป 10 คน มีประสบการณ์และความรู้ทั่วไป ไม่น้อยกว่า 5 ปี และนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ 30 คน เป็นนักศึกษาแล้ว ไม่น้อยกว่า 3 ปี วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ร่วมกับประยุกต์ใช้เทคนิคเล่าเรื่อง และวิเคราะห์ตามแนวคิดของมิวส์และฮูเบอร์แมน เครื่องมือเป็นเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า 1) รัฐประศาสนนโยบายฯ พบว่า ทรงใช้นโยบายการปกครองแบบยุทธีวิธี สันติวิธี โดยปกป้องสุขุขทัย มิให้ล้าหน้า รุกรานจากภายนอก ส่วนภายในอาณาจักรทรงรวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง แล้วกระจายอำนาจโดยทหารและพลเรือนอย่างเป็นระบบ เกิดการถ่วงดุลอำนาจ 2) วิเคราะห์ฯ พบว่า เป็นนโยบาย 3 ด้าน ด้านความเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ ความสัมพันธ์กับจำนวนผู้ปกครองที่ได้รับผลประโยชน์ และผู้ได้รับผลประโยชน์จากการปกครอง ทรงใช้ การบริหารราชการแผ่นดิน 3 มิติ ได้แก่ มิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ผลการวิจัยแสดงถึงข้อจำกัดของกลุ่มนักศึกษาฯ และข้อถกเถียงความเห็นที่แตกต่างในกลุ่มนักโบราณคดี และ 3) ข้อเสนอแนะฯ สรุปเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ เจริญนโยบาย ใช้เป็นต้นแบบค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองสมัยอื่น ๆ ได้ เจริญปฏิบัติการ นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ด้านวิชาการได้ และในงานวิจัยครั้งต่อไป ควรส่งเสริมให้มีอย่างต่อเนื่อง บูรณาการ เทคโนโลยีล้ำสมัย

คำสำคัญ: รัฐประศาสนนโยบาย, สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ, การบริหารราชการแผ่นดิน, การกระจายอำนาจ

Abstract

This research aims to study 1) The public administration policy during the reign of King Borommatrailokkanat, 2) Analyze the public administration policy and 3) Provide recommendations. It is a qualitative research, studying documents and collecting data through in-depth interviews with 50 key informants. The data were specifically selected through the defined criteria as a sample group as follows: 10 archaeological academics with experience and knowledge about archaeology; 10 general academics with experience and general knowledge of not less than 5 years; and 30 public administration students who have been students for not less than 3 years. Content data were analyzed using storytelling techniques and analysis based on the concepts of Miles and Huberman. The tools used were documents and in-depth interviews. The research results found that 1) Public administration policy found that His Majesty used a tactical, peaceful policy of governance for protecting Sukhothai from invasion by Lanna. Within the kingdom, he concentrated power at the center and distributed power through the military and civilians systematically, creating a balance of power. 2) Analysis found that it was a policy of government administration in 3 areas: relevant to the constitution, relationship with the number of rulers who benefit, and those who benefit from governance. He used 3 dimensions which were political, economic and social. The research results showed the limitations among the student groups, the different arguments and opinions among archaeologists. and 3) The recommendations could be summarized into 3 approaches: the policy-wise, it can be used as a model for research on public administration and government administration policies in other periods; the operational-wise, the research results can be applied in academic fields, and in future research, it should be promoted continuously and integrated with cutting-edge technology.

Keywords: Public Administration Policy, Governance, King Borommatrailokkanat, Public Administration

บทนำ

บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาปรากฏการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์เป็นชุมชนตั้งแต่อดีตเรียกว่า (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2559) “ดินดอนสามเหลี่ยมเจ้าพระยา” (Chao Phraya Delta) ที่รู้จักกันทั่วไปว่าลุ่มน้ำเจ้าพระยานั้นเป็นแหล่งเกิดของบ้านเมืองและรัฐที่ใหญ่โตในสมัยโบราณ (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2565) เรื่องราวความสัมพันธ์ไทย - จีนนั้น สามารถสืบย้อนหลังไปได้ร่วม 2,000 ปี ทั้งนี้ ขนชาติไทและประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งปรากฏในเอกสารจีนโบราณยุคต้นประวัติศาสตร์ราวพุทธศตวรรษที่ 12 ลงมา ซึ่งเป็นการพัฒนาจากการเกิดของบ้านเล็กเมืองน้อยที่อยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำขึ้นเป็นรัฐอิสระที่มีการนับถือพระพุทธศาสนาเหมือนกับบรรดารัฐอื่น ๆ ที่อยู่ในประเทศเดียวกัน มีภาษาเดียวกัน จนถึงการรวมตัวเป็นรัฐใหญ่ที่เรียกว่าอาณาจักร (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2559) ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานี้ปรากฏอาณาจักร การเคลื่อนไหวของผู้คนและการเกิดบ้านเมืองและรัฐขึ้น อาจแบ่ง

ออกได้เป็น 2 ช่วงเวลา คือ สมัยทวารวดี - ลพบุรีและสมัยอยุธยา - กรุงเทพฯ จากหลักฐานทางโบราณคดีมีพัฒนาการของกลุ่มบ้านเมืองเหล่านี้ย้อนหลังไปถึงสมัยสุพรรณภูมิ ที่มีการติดต่อกับอินเดียประมาณ 300 - 400 ปีก่อนคริสตกาล ในประวัติศาสตร์ราชวงศ์หวนฉวบับหลวง (หวนสือ) มีการกล่าวถึงไทยหรือเซียน หรือ สยาม และ หลัวหู หรือ ละโว้ (ลพบุรี) ในช่วงเวลา พ.ศ. 1821 - 1830 (อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากร, 2563) ได้ปรากฏร่องรอยการอยู่อาศัยมาก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา พระเจ้าอู่ทอง ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองเมื่อพุทธศักราช 1893 โดยรวบรวมกลุ่มเมืองที่มีความสัมพันธ์ทางด้านเครือญาติเข้าด้วยกัน อาทิ เมืองลพบุรี เมืองสุพรรณบุรี (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2561) อยุธยาเป็นราชอาณาจักรสยามแห่งแรก เพราะรวบรวมรัฐต่าง ๆ โดยรอบหลายแห่งไว้ในอำนาจมากที่สุดก่อนรัฐอื่น ๆ อยุธยามีความเป็นมาทั้งของผู้คนและพื้นที่ แยกไม่ได้จากพัฒนาการตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ของสุวรรณภูมิและอุษาคเนย์ (อาเซีย) การเจริญเติบโตอย่างโดดเด่นในภูมิภาค ท่ามกลางปัญหาภายใน และปัจจัยภายนอก ตั้งแต่หลังการสวรรคตของพระเจ้าอู่ทองเป็นต้นมา จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จะกล่าวถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงในสมัยนี้ ดังนี้ 1) ความขัดแย้งกันระหว่างสุโขทัยกับอยุธยาหรือสุพรรณภูมิ คือ ระหว่างพระยงทิฐีเรื่ยมกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มติชนสุดสัปดาห์ (4 พฤษภาคม 2568) ว่าเกิดจาก “ความแค้นฝังหุ่น” ที่ทรงมีต่อ “พระยงทิฐีเรื่ยม” ญาติผู้น้องเชื้อสายสุโขทัยเหมือนกัน ที่บังอาจทำการแปรพักตร์ เอาใจออกห่าง โครงตั้งหลายบทในวรรณคดียวนพ่าย บันทึกถึง “ต้นเหตุของสงคราม” และ 2) ความขัดแย้งระหว่างอยุธยากับขัดแย้งกับล้านนา กล่าวคือ พระเจ้าติโลกราชทรงสร้างความมั่นคงภายในอาณาจักรล้านนาในช่วง 45 ปี (ค.ศ. 1985 - 2030) ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐฯ กล่าวว่า “ศักราช 822 มะโรงศก (พ.ศ. 2554) ครั้งนั้นพญาเชลียงคิดเป็นกบฏพาเอาครัวทั้งปวงไปแต่มหาราช ศักราช 823 (พ.ศ. 2547) ครั้งนั้น ศักราช 824 มะเมียศก (พ.ศ. 2548) เมืองนครไทย พาอพยพหนีไปเมืองน่านแลให้พระกลาโหมไปตามได้คืนมา แล้วพระกลาโหมยกพลไปเอาเมืองสุโขทัยได้เมืองคืนดุจเก่า” (วิกิพีเดีย, 2568)

อย่างไรก็ตามแม้ในปัจจุบัน ความขัดแย้งยังมีปรากฏในสังคมไทย เช่น ความขัดแย้งทางการเมืองไทย พงศศักดิ์ เหลืองอร่าม กล่าวว่า นิสิตคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ริเริ่มนำฐานข้อมูล GDELT มาวัดความขัดแย้งทางการเมืองโดยใช้ Google BigQuery Platform ดัชนีนี้ให้เห็นความสำคัญระดับการประท้วงทางการเมืองไทยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979 เป็นต้นมา โดยคำนึงถึงเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ (พงศศักดิ์ เหลืองอร่าม, 2560)

โดยใช้ข้อมูล จำนวนข่าวการประท้วงต่อจำนวนรายงานข่าวทั้งหมดเป็นตัวแทนการวัดระดับความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทย จะพบว่า เหตุการณ์พฤษภาประชาธรรม ค.ศ. 1992 มีความขัดแย้งรุนแรงมากที่สุด จากนั้น ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005 เป็นต้นมา การประท้วงในไทยปะทุขึ้นเป็นช่วง ๆ อย่างค่อนข้างต่อเนื่อง และทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจนเกิดรัฐประหารในปี ค.ศ. 2014

การวิจัยครั้งนี้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กล่าวถึง แนวคิดการจำแนกระบบการปกครอง 3 ด้าน (บูฆอรี ยีหะมะ, 2550) คือ 1) ด้านจำแนกตามรัฐธรรมนูญ 2) ด้านจำแนกตามจำนวนผู้ปกครอง และ 3) ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการปกครอง นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยปัญหา 3 มิติ คือ 1) การเมือง 2) เศรษฐกิจ และ 3) สังคม นอกจากนี้ “หลักการรวมอำนาจ” (Centralization) ไว้ว่า 1) มีการรวมอำนาจในการบังคับบัญชาการปกครองต่าง ๆ ไว้ที่

ส่วนกลาง 2) มีการรวบรวมอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการไว้ที่ส่วนกลาง 3) การปกครองเป็นไปตามลำดับชั้น และการกระจายอำนาจ (De Centralization) การกระจายอำนาจนั้นมีหลายรูปแบบเพื่อป้องกันการสับสนเราควรที่จะกำหนดเงื่อนไขที่ว่า “การกระจายอำนาจควรเป็นเรื่องของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในระบบการเมืองหนึ่ง ๆ” ขอบข่ายหรือรูปแบบของการกระจายอำนาจแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) การกระจายอำนาจโดยจำเป็นหรือโดยปริยาย (Decentralization by Default) 2) การแปรรูปกิจการของภาครัฐ (Privatization) 3) การกระจายอำนาจในลักษณะนี้ 4) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการมอบอำนาจ (Delegation) และ 5) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการโอนอำนาจ (Devolution) และการปกครองสมัยใหม่ของไทย แนวคิดการเมืองของไทย เริ่มจากอิทธิพลของอารยธรรมอินเดีย ปรัชญาการเมืองของไทยจึงเป็นการผสมผสานศาสนาพุทธ มีรูปแบบการปกครอง ดังนี้ 1) แนวคิดแบบพ่อปกครองลูก 2) แนวคิดแบบธรรมราชา 3) แนวคิดแบบเทวราชา และ 4) แนวคิดประชาธิปไตย (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2540)

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดปัญหาของการวิจัยในครั้งนี้ นำไปสู่การไขปัญหาว่า อะไร? คือ นโยบายที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาในช่วงเวลานั้น และอะไร? คือ วิธีการในการแก้ปัญหา ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าควรศึกษาวิจัยเรื่อง “รัฐประศาสนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ” เป็นการศึกษาวิจัยหรือ นโยบาย การวิเคราะห์รัฐประศาสนโยบายการบริหารบ้านเมืองฯ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการและในการวิจัยครั้งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารัฐประศาสนนโยบายในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รัฐประศาสนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อรัฐประศาสนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลจากศึกษาเอกสาร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และตามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาวิจัยรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- เป็นนักวิชาการด้านโบราณคดีหรือเป็นผู้มีความรู้ด้านโบราณคดีมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปี
- เป็นนักวิชาการทั่วไปหรือเป็นนักบริหารองค์กรมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปี

ระยะที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ เป็นนักศึกษารัฐประศาสนศาสตรมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 3 ปี

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ 1) นักวิชาการด้านโบราณคดี จำนวน 10 คน 2) นักวิชาการทั่วไป จำนวน 10 คน และ 3) นักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 50 คน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) การวิจัยครั้งนี้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ สถานภาพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Selection) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวนทั้งสิ้น 50 คน ประกอบด้วย

- กลุ่มนักโบราณคดี และนักวิชาการทั่วไป ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ใช้การบันทึกเสียงและวิดีโอ และป้องกันการสูญหายของข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้แจ้งโดยส่งหนังสือขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเป็นผู้ออกเลขหนังสือ แจ้งเป็นรายละเอียดบุคคล จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน

- กลุ่มนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ให้ข้อมูลแบบสนทนากลุ่ม โฟกัสกรุป (Focus Group) และป้องกันการสูญหายของข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้แจ้งโดยส่งหนังสือขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเป็นผู้ออกเลขหนังสือ แจ้งเป็นรายละเอียดองค์กรที่ขอเก็บข้อมูล จำนวน 30 คน

ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในระยะที่ 1 ได้แก่ นักวิชาการด้านโบราณคดี นักวิชาการทั่วไป ในระยะที่ 2 ได้แก่ กลุ่มนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ สามกลุ่ม ใช้แนวคำถามปลายเปิดเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 4 ประเด็น ข้อมูลที่เกี่ยวกับ 1) แนวคิดรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม 2) แนวคิดความเกี่ยวข้องรัฐธรรมนูญกับรัฐประศาสนนโยบายในการบริหารบ้านเมือง 3) แนวคิดเกี่ยวกับจำนวนผู้ปกครองและผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการปกครอง และ 4) แนวทางในการนำรัฐประศาสนนโยบายมาปรับใช้กับการบริหารบ้านเมืองในปัจจุบัน ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม

3. การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ เอกสารแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ภาคสนามเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีความอิสระ ให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย การตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (content Validity) ผู้วิจัยนำเครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ด้านเนื้อหา ด้านโครงสร้าง และครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ ความเหมาะสม ด้านภาษา ตลอดจนถึงเกณฑ์การให้คะแนนและการแปลความหมายของคะแนน จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านตรวจสอบ เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและเสนอแนะแล้ว นำเครื่องมือวิจัยมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง ก่อนนำไปหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือวิจัยต่อไป คือ

3.1 นำเครื่องมือที่ได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วมีการให้เกณฑ์การพิจารณาคะแนนแต่ละข้อคำถาม ดังนี้

- 1 ถ้าแน่ใจว่าประเด็นการสัมภาษณ์ไม่ตรงกับสิ่งที่มุ่งวัด
- 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าประเด็นการสัมภาษณ์ตรงกับสิ่งที่มุ่งวัด
- +1 ถ้าแน่ใจว่าประเด็นการสัมภาษณ์ตรงกับสิ่งที่มุ่งวัด

3.2 นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence) (เทียมจันทร์ พานิชผลินไชย, 2545)

$$\text{สูตรการคำนวณ IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC = ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา

$$\sum R = \text{ผลรวมความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ}$$

$$N = \text{จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ}$$

*ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้องที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการหาค่า IOC ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัยได้ค่า IOC เท่ากับ 1.00

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2567 ถึงวันที่ 30 มกราคม 2568 รวมเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 4 เดือน ก่อนการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้แจ้งต่อผู้ให้ข้อมูลโดยส่งหนังสือขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนสัมภาษณ์จริง โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเป็นผู้หนังสือ แจ้งเป็นรายบุคคล สำหรับกลุ่มนักวิชาการ โบราณคดีและกลุ่มนักวิชาการทั่วไป ส่วนกลุ่มนักศึกษาแจ้งไปยังสถาบันการศึกษาที่นักศึกษาชั้นสูงกักอยู่ ใช้วิธีเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบกับจดบันทึก การบันทึกเทป ถอดความจากเทป กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เพื่อให้ข้อมูลสะท้อนความเป็นจริง ตามวัตถุประสงค์ เพื่อความเพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจัดลำดับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาวิจัยรัฐประศาสน์นโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้แก่ ข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบรายบุคคล จาก 2 ตัวแทน ได้แก่ 1) ตัวแทนจากนักวิชาการโบราณคดี จำนวน 10 คน และ 2) ตัวแทนจากนักวิชาการทั่วไป จำนวน 10 คน

ระยะที่ 2 เป็นการศึกษาวิจัยรัฐประศาสน์นโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบกลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ ตัวแทนจากนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 30 คน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- ผู้วิจัยได้กระทำการนัดวัน เวลา สถานที่ ในการประชุมเพื่อทำข้อตกลง และชี้แจงอธิบาย บทบาทให้กับผู้ให้ข้อมูลพร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้
- เมื่อผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลเข้าใจตรงกันสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้แล้ว ลำดับต่อไป คือ การเข้าสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ จากสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยบรรยายความเรียงแบบพรรณนา ผู้วิจัยนำแนวคิดของมิลส์และฮูเบอร์แมน (Miles, M. B. & Huberman, A. M., 1994) มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ โดยมีวิธีเก็บข้อมูลมุ่งเน้นเป็น แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยกระทำการสัมภาษณ์ รวบรวม และดำเนินการ คือ 1) การตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของการบันทึกการสัมภาษณ์ และ 2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมด ได้แก่ การถอดเนื้อความจากเทปเสียงหรือวีดีโอ สรุปความจากแบบสัมภาษณ์ มาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อให้ครอบคลุมครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ แบ่งเป็น 2 ระยะ โดยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ 1) ตัวแทนนักวิชาการด้านโบราณคดี จำนวน 10 คน 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนนักวิชาการทั่วไป จำนวน 10 รูป/คน และ 3) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนจากนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ จำนวน 30 รูป/คน โดยมีข้อมูลที่เกี่ยวข้อง คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชื่อ - นามสกุล เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และสถานภาพ 2) ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐประศาสนนโยบายในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และ 3) ข้อเสนอแนะแนวทางฯ มาปรับใช้กับการบริหารบ้านเมืองในปัจจุบัน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลจากการสัมภาษณ์ฯ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยมีข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 สรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ เชิงลึก แบบรายบุคคล เกี่ยวกับ รัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จำนวน 2 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน ได้แก่ นักวิชาการโบราณคดีและนักวิชาการทั่วไป ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ ทั้ง 4 ประเด็น ดังนี้

ประเด็น 1 รัฐประศาสนนโยบายในการบริหารบ้านเมืองฯ ได้แก่ ด้านการเมือง พบว่า ทรงขยายอำนาจ ใช้เครือญาติ ใช้ศาสนา รวมอำนาจ ออกกฎหมายนาทหารนาพลเรือน ใช้กุศโลบายทั้งอ่อนและแข็ง ในการที่จะเจรจา และทรงดำเนินการปฏิรูปการปกครอง โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 3 ส่วน คือ การปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และการปกครองท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ยึดแหล่งเตาเผาอุตสาหกรรมเครื่องถ้วยคืบได้ สมุหนายกและสมุหกลาโหมมีอำนาจในการเกณฑ์ทหาร ไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากกว่า การค้าขายเป็นหลัก รายได้มาจาก ไพร่หลวง ระบบจิ้มก้อง ข้าว พวกสีผึ้ง กระวาน กานพลู นอแรด และด้านสังคม พบว่า สนับสนุนพุทธศาสนา และสร้าง บุรณะศิลปวัฒนธรรม ยุติอำนาจสุโขทัย ส่งเสริมศึกษาภาษาบาลี - สันสกฤต สร้างชนชั้นของคนในสังคม สร้างอุปนิสัยให้ประชาชนมีความจงรักภักดี ใช้ศาสนาเชื่อมโยงระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง และประชาชน ตลอดจนออกกฎหมายควบคุมประชากรและกำลังคน ส่งเสริมการศึกษา

ประเด็น 2 ความเกี่ยวข้องระหว่างรัฐธรรมนูญกับรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมือง พบว่า รัฐธรรมนูญหรือธรรมนูญการปกครองของตนเอง ออกระเบียบข้อบังคับในการจัดสรรบทบาทหน้าที่ของจตุสดมภ์ทั้ง 4 กฎหมายตราสามดวงเป็นต้นแบบรัฐธรรมนูญ

ประเด็น 3 จำนวนผู้ปกครองและผู้ได้รับผลประโยชน์จากการปกครอง ได้แก่ จำนวนผู้ปกครอง พบว่า ผู้ปกครองต้องสำคัญ/สัมพันธ์กับประชากร และระบบ ผู้ปกครองสมัยก่อนเป็นการรวมศูนย์ปกครองด้วยบารมี บุญญาธิการ มากเกินไปทำให้เกิดการแย่งชิงอำนาจและการบริหารที่ไม่มีประสิทธิภาพ

ประเด็น 4 การนำรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมาปรับใช้กับการบริหารบ้านเมืองในปัจจุบัน ได้แก่ ด้านการเมือง พบว่า มีภูมิสัมพันธ์กับบ้านเมืองรอบข้าง ใช้การทูต ศาสนา แง่คิดบางอย่างอาจจะนำมาใช้ได้ นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ สร้างดุลยภาพระหว่างส่วนกลางและท้องถิ่น ควรเน้นการแบ่งแยกอำนาจชัดเจนระหว่างฝ่ายบริหารและความมั่นคง เน้นการกระจายอำนาจ ปรับปรุงกฎหมายการปกครองให้ทันต่อความต้องการของประชาชน ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ระบบภาษี ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ Keep Balancing การค้ากับจีน และต่างประเทศ ใช้หลักธรรมะ การจัดระบบภาษีที่เป็นธรรม การควบคุมการค้าระหว่างประเทศ การพัฒนาระบบการเงินการคลัง การร่วมมือระหว่างประเทศ ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้มีอาชีพ และด้านสังคม พบว่า การประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนากับคุณสมบัติผู้นำ สร้างศีลธรรม การเมืองรักษา ส่งเสริม ความเป็นธรรมในสังคม และศิลปวัฒนธรรม จิตสำนึกให้แก่ประชาชน

ระยะที่ 2 เป็นการศึกษาวิจัยรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยมีข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 สรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับ รัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยนักศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ (Focus Group)

ประเด็น 1 รัฐประศาสนนโยบายในการบริหารบ้านเมืองฯ ได้แก่ ด้านการเมือง พบว่า มีการจัดระเบียบการปกครอง ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การปกครองแบบรวบอำนาจ ซึ่งเศรษฐกิจก็ถูกผนวกรวมด้วย นอกจากนั้นใช้การทูตและพัฒนาบ้านเมืองควบคู่ไปด้วย (กระจายอำนาจ) การสร้างระบบราชการเอาคนเก่งไปบริหารงานในต่างแคว้น ด้านเศรษฐกิจ พบว่า เพื่อให้การจัดการเงินภายในราชอาณาจักรมีประสิทธิภาพมาก การส่งเสริมการค้า การส่งเสริมการเกษตรการรวมสุโขทัยกับอยุธยาเข้าด้วยกันทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น และด้านสังคม พบว่า มีการจัดสังคมใหม่ปฏิรูปดนตรี ศิลปะทันสมัยมากขึ้น ส่งเสริมพระพุทธศาสนา มีการปรับเปลี่ยนกฎหมายให้เหมาะสมคล้ายรัฐธรรมนูญ ได้รับการยอมรับในสังคมสุโขทัยมากขึ้นในฐานะพระมหาธรรมราชา

ประเด็น 2 ความเกี่ยวข้องระหว่างรัฐธรรมนูญกับรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมือง พบว่า รัฐธรรมนูญกับรัฐประศาสนนโยบายมีความสัมพันธ์กันและทำให้เกิดความทันสมัยขึ้นในสมัยนั้น รัฐธรรมนูญมีความสำคัญมากในการบริหารซึ่งสามารถควบคุมบุคลากรได้

ประเด็น 3 จำนวนผู้ปกครองและผู้ได้รับผลประโยชน์จากการปกครอง ที่มีความเกี่ยวข้องกับรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้แก่ จำนวนผู้ปกครอง พบว่า การมีผู้ปกครองที่เยอะเกินไป ยิ่งทำให้การทำงานล่าช้า และผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการปกครอง พบว่า ชนชั้นปกครองและประชาชน เป็นผู้ที่ได้รับผลประโยชน์

ประเด็น 4 การนำรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองฯ มาปรับใช้กับการบริหารบ้านเมืองในปัจจุบัน ได้แก่ ด้านการเมือง พบว่า การปกครองมีระบบมากขึ้นลดจำนวนการจัดการเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงง่าย ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วม สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ไม่สามารถทำ

การปรับใช้ได้ ทำให้ประชาชนมีเงินใช้สอย มีงานทำ และมีความรู้เพื่อให้เกิดการกระจายความเจริญจากเมืองหลวงออกไป ทำการค้าขายกับชาวต่างชาติ และด้านสังคม พบว่า นำมาปรับใช้แบบเพื่อให้มีความสามัคคี ให้ปรับและนำมาใช้ในสมัยนี้ต้องนำหลักประชาธิปไตยมาใช้โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดเห็น สังคมในปัจจุบันมีแต่เอาเปรียบขาดหลักจริยธรรม

สรุปผลการศึกษารัฐประศาสนนโยบายในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พบว่า

1. ทรงใช้นโยบายการปกครอง รวบอำนาจ กระจายอำนาจเพื่อให้เกิดการถ่วงดุลกัน ปฏิรูปการปกครองเพื่อเกิดประสิทธิภาพในการบริหารและปกครอง โดยมีด้านความเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ พบว่า ทรงใช้พระอัยการ กฎมณเฑียรบาล เป็นกฎหมายคล้ายรัฐธรรมนูญ เพื่อตีกรอบและลดบทบาทผู้มีอำนาจกลุ่มเดิม และด้านความเกี่ยวข้องกับจำนวนผู้ปกครองและผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการปกครอง พบว่า จำนวนผู้ปกครองจะมากน้อยตามความเหมาะสม ส่วนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการปกครอง ได้แก่ ขนชั้นผู้ปกครองและผู้ใกล้ชิดประชาชนบางส่วน
2. การบริหารบ้านเมือง พบว่า ทรงใช้ มิติการเมือง โดยการสร้างชนชั้น ควบคุมประชาชน มิติเศรษฐกิจ ทรงค้าขายกับจีนและต่างชาติโดย จั๊ม - ก๊อง ยึดสุโขทัยเพื่อนำอุตสาหกรรมสังคโลกกลับมา และมิติสังคมใช้ ศาสนายึดเหนี่ยวประชาชน
3. การนำรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมาปรับใช้กับการบริหารบ้านเมืองในปัจจุบัน พบว่า ทุกด้านต้องนำไปประยุกต์ใช้ ด้านการเมือง ถ้านำมาใช้ควรนำหลักการ หลักธรรมในปัจจุบันในการบริหาร ด้านเศรษฐกิจ ไม่สามารถทำการปรับใช้ได้ เพราะปัจจุบันโลกของเรามีแต่เทคโนโลยี ด้านสังคมนำมาปรับใช้ได้เพื่อให้เกิดความสามัคคี โดยนำหลักศีลธรรมใช้ให้เกิดจริยธรรมที่ดีในสังคม

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยโดยมุ่งเน้นการศึกษานโยบายการปกครอง ด้านความเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ กับจำนวนผู้ปกครอง และกับผู้รับประโยชน์จากการปกครอง ตามกรอบการวิจัย ในมิติของ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และมุ่งเน้น โดยศึกษาวิจัยถึงที่มา ความหมาย ทฤษฎีการปกครอง หลักการปกครอง แนวคิดการปกครองสมัยใหม่ นโยบายสาธารณะ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร การขจัดความขัดแย้งด้วยสันติวิธี บ้านเมืองในสมัยอยุธยา และนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ รวมถึงการได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ โดยผลการวิจัย พบว่า

1. ศักขารัฐประศาสนนโยบายในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อวิเคราะห์แล้ว พบว่า นโยบายสมัยนี้ ทรงดำเนินนโยบายโดย “ปฏิรูปการปกครอง” ซึ่งผู้วิจัยจะได้ดังที่จะอภิปราย ดังนี้

1.1 รวบอำนาจและกระจายอำนาจการปกครอง ทรงแก้ไขสถานการณ์อันวิฤต โดยรวบอำนาจ อาณาจักรล้านนา ล้านช้าง เป็นต้น ในฐานะประเทศราช โดยส่งบรรณาการทุกปี ส่วนอาณาจักรสุโขทัยและเมืองบริวาร ขึ้นตรงต่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในฐานะสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 5 อยุธยาให้พระอนุชาเป็นผู้ครองและบริหาร สอดคล้องกับ ที่มงานทรูปลูกปัญญา ทรงรวมอำนาจจากการปกครองเข้าสู่ศูนย์กลาง คือ ราชธานี และแยกฝ่ายทหาร และฝ่ายพลเรือนออกจากกัน คือ ฝ่ายทหารมีสมุหพระกลาโหมเป็นหัวหน้า รับผิดชอบ ฝ่ายพลเรือนมีสมุหนายก เป็นหัวหน้ารับผิดชอบ มีผู้ช่วย คือ จตุสดมภ์ เป็นต้น การกระจายอำนาจ จากการศึกษาวิจัย

พบว่า ทรงจัดการบริหาร 4 ส่วน ได้แก่ 1) การบริหารส่วนกลาง 2) การบริหารส่วนภูมิภาค 3) การบริหารส่วนท้องถิ่น และ 4) ประเทศราช สอดคล้องกับ ทีมงานทรูปลูกปัญญา ในรัชสมัยนี้การปกครอง ชักนำให้ประชาชน โดยเฉพาะประชาชนเมืองเหนือ ตั้งมั่นอยู่ในพระรัตนไตร วางองค์ไว้ในฐานะธรรมราชาเหมือนดังพระมหาธรรมราชาลิไท โดยทรงแบ่งการกระจายอำนาจเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น (ทีมงานทรูปลูกปัญญา, 2565)

2. ทรงปฏิรูปการปกครอง กล่าวคือ ทรงปฏิรูปการปกครองโดยการเปลี่ยนระบบ จตุสดมภ์ (เวียง วัง คลัง นา) ไปเป็นระบบที่ซับซ้อนขึ้น เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น กล่าวโดยลำดับ ดังนี้

สาเหตุปฏิรูปการปกครอง อันเกิดจากระบบเก่า เกิดความขัดแย้งกันระหว่างพระยูทธิธรกับ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และการรุกรานจากล้านนา มติชนสุดสัปดาห์ ว่า ญาติผู้น้องเชื้อสายสุโขทัยเหมือนกัน ที่บังอาจทำการแปรพักตร์ เอาใจออกห่าง โคจรดันหลายบทในวรรณคดีขุนพ่าย บันทึกถึง “ต้นเหตุของสงคราม” (มติชนสุดสัปดาห์, 2568) เกิดความขัดแย้งระหว่างอยุธยาที่ขัดแย้งกับล้านนา (วิกิพีเดีย, 2568) พระเจ้าติโลกราช ทรงทำสงครามกับอยุธยาในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 และสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถติดต่อกัน ในช่วงเวลา 24 ปี

วิธีการปฏิรูปการปกครอง หลังจากที่รวบอำนาจอยู่ที่พระองค์แล้วทรงกระจาย ให้พลเรือน (สมุหนายก) และสมุหเทศาภิบาล (ทหาร) เป็นผู้ใช้อำนาจและถ่วงดุลกัน โดยมีเมืองหลวงเป็นศูนย์กลาง ทรงกำหนดให้มี 1) เมืองชั้นใน ทรงมอบหมายให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือเจ้านายใกล้ชิดเป็นผู้รั้งเป็นผู้ปกครองขึ้นตรงต่อเมืองหลวง มีรูปแบบการบริหารจัดการแบบเดียวกับเมืองหลวง 2) เมืองชั้นนอก กำหนดให้มีการปกครองแบบส่วนท้องถิ่น มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่งเจ้านายหรือขุนนางไปเป็นเจ้าเมือง และ 3) เมืองประเทศราช ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมบัติ อารังธัญวงศ์ การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ คือ ทรงตั้งกรมใหญ่อีก 2 กรม คือ กรมกลาโหม และกรมมหาดไทย (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2547)

ผลการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พบว่า 1) ทำให้ราชธานีหรือศูนย์กลางมีอำนาจในการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และสามารถควบคุมอำนาจทางเศรษฐกิจ ทำให้ส่วนกลางมีความมั่งคั่ง 2) ระบบศักดินาทำให้เกิดโครงสร้างทางชนชั้น เป็นเครื่องมือที่สำคัญในทางปกครอง กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง กำหนดสิทธิและหน้าที่ และ 3) เกิดเสถียรภาพในการปกครอง โดยเฉพาะอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่มีการรวมศูนย์ มีการถ่วงดุลอำนาจระหว่างทหารและพลเรือน

3. ตั้งกฎมณเฑียรบาล กล่าวคือ ทรงตั้งกฎมณเฑียรบาลหรือกฎหมายอันเป็นการบังคับใช้สำหรับพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ วินัย พงศ์ศรีเพียร เนื้อหาสาระกฎมณเฑียรบาล ประกอบด้วย 1) สถานภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์และความศักดิ์สิทธิ์ของมณเฑียรสถาน 2) สัญลักษณ์แห่งกษัตริย์ภาพ อันได้แก่ เครื่องราชประโศคราชาศัพท์ ช้างสำคัญ ม้าสำคัญ 3) มาตรการรักษาความปลอดภัยแห่งองค์พระมหากษัตริย์และฝ่ายใน 4) กิจวัตรประจำวันที่พระมหากษัตริย์ต้องทรงปฏิบัติ (พระราชานุกิจ/พระราชนุกิจ) 5) สถานภาพเจ้านายฝ่ายหน้า 6) สถานภาพเจ้านายฝ่ายใน 7) สถานภาพลูกขุน ข้าราชการ ข้าราชการ 8) สถานภาพข้าทูลละอองฝ่ายใน 9) พระราชนิยมด้านปกครองและอื่น ๆ 10) พระราชพิธี 11) อัยการพระราชสงคราม 12) กฎระเบียบเมื่อเข้าเฝ้า และ 13) กฎเมื่อแขกเมืองมาเข้าเฝ้าถวายบังคม (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2549)

4. พระโอยการตำแหน่งนาพลเรือน และ พระโอยการตำแหน่งนาหัวเมือง วิกีพีเดีย พระโอยการตำแหน่งนาพลเรือน นาทหาร หัวเมือง เป็นกฎหมายที่กำหนดตำแหน่งศักดินา บรรดาศักดิ์ ลำดับชั้น โครงสร้างส่วนราชการในระบบราชการสมัยโบราณ ตัวพระโอยการประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ศักดินาของพลเรือน ศักดินาทหาร และศักดินาของขุนนางในหัวเมืองนอกราชธานี (วิกิพีเดีย, 2568)

5. ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งหนังสือมหาชาติคำหลวง ทีมงานทรูปลูกปัญญา นับว่าเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องแรกของกรุงศรีอยุธยา และเป็นวรรณคดีชิ้นเยี่ยมที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาภาษา และวรรณคดีของไทย นอกจากนี้ ยังมีลิลิตพระลอ ซึ่งเป็นยอดวรรณคดีประเภทลิลิตของไทย (ทีมงานทรูปลูกปัญญา, 2565)

6. ด้านการต่างประเทศ ปรากฏในหนังสือความสัมพันธ์ ไทย - จีน จากเอกสารสมัยราชวงศ์ หยวน หมิง ชิง ซึ่งเป็นเอกสารโบราณของจีน ว่า สยามส่งทูตไป “จิ้ง ก้อง” ถึง 15 ครั้ง

สรุปการอภิปรายได้ว่า ตั้งแต่สร้างกรุงศรีอยุธยา การบริหารรัฐกิจเกิดปัญหาความขัดแย้งภายใน ทำให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเปลี่ยนแปลงนโยบายการปกครอง ได้แก่

1. รวบอำนาจและการกระจายอำนาจการปกครอง คือ 1) รวบอำนาจ มาอยู่ที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ 2) ปฏิรูปการปกครอง 3) ตั้งกฎมณเฑียรบาล 4) พระโอยการตำแหน่งนาพลเรือน และพระโอยการตำแหน่งนาหัวเมือง 5) ประชุมนักปราชญ์แต่งมหาชาติคำหลวง และ 6) ด้านการต่างประเทศ นอกจากนี้ ทรงใช้หลักการทางพุทธศาสนาด้วย มีความสอดคล้องกับรูปแบบระบบราชการของ สมหมาย จันเริง ผู้นำหรือนักบริหารงานให้มีประสิทธิภาพได้ ซึ่งอยู่กับการที่ผู้อยู่ได้บังคับบัญชายินยอมที่จะปฏิบัติตาม และจะต้องมีระบบการบริหารมาดำเนินการให้คำสั่งมีผลให้บังคับได้ เรียกว่าการบริหารระบบราชการ (Bureaucracy) ประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐาน 1) หลักลำดับชั้น (Hierarchy) 2) ความสำนึกแห่งความรับผิดชอบ (Responsibility) 3) หลักแห่งความสมเหตุสมผล (Rationality) 4) หลักการมุ่งสู่ผลสำเร็จ และ 5) หลักการทำให้เกิดความแตกต่างหรือการมีความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) (สมหมาย จันเริง, 2568)

2. วิเคราะห์รัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พบว่า มีมุมมองเกี่ยวกับ นโยบายการปกครอง 3 ด้าน และ การบริหารบ้านเมือง 3 มิติ สามารถแสดงได้ ดังต่อไปนี้

2.1. รัฐประศาสนนโยบายหรือนโยบายการปกครอง 3 ด้าน ได้แก่ ความเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ จำนวนผู้ปกครองที่ได้รับประโยชน์ และผู้รับผลประโยชน์จากการปกครอง ดังจะได้อภิปราย ดังต่อไปนี้

2.1.1 ความสัมพันธ์กับรัฐธรรมนูญ พบว่า ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ในทุกด้าน อาทิ กฎมณเฑียรบาลเป็นกฎหมายสำหรับประมุข และยังกำหนดคุณสมบัติของผู้ปกครอง ผู้ที่จะเป็นกษัตริย์ ตามหลัก อินทราชน และหลักธรรมศาสตร์ จะต้องปราศจากความลำเอียง มีความยุติธรรม เป็นต้น

2.1.2 จำนวนผู้ปกครองในการปกครอง พบว่า จำนวนมากหรือน้อยนั้นไม่สำคัญ สัดส่วนของผู้ปกครองต้องเหมาะสม ต้องไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไป และสิ่งที่สำคัญกว่า คือ คุณสมบัติของผู้ปกครองต้องมีศีลธรรมกำกับ มีหลักการแห่งคุณธรรมในการดำเนินงานโดยมุ่งประโยชน์เพื่อประเทศชาติและประชาชนเป็นสำคัญ

2.1.3 ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการปกครอง พบว่า ผู้ปกครอง ประเทศชาติและประชาชนเป็นหลัก เพื่อให้เกิดเสถียรภาพในการบริหารบ้านเมือง จึงจำเป็นต้องมีกุสบายในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เพื่อให้บ้านเมืองเกิดความมั่นคง ปกป้องบ้านเมือง ปกป้องประชาชนและ เพื่อให้ประชาชน มีความเป็นอยู่ที่ดี

2.2 การบริหารบ้านเมือง 3 มิติ ได้แก่ มิติการเมือง มิติเศรษฐกิจ มิติสังคม อภิปราย ดังต่อไปนี้

2.2.1 มิติการเมือง จากการศึกษาวิจัยแล้ว พบว่า ในรัชสมัยนี้มีการกระจายอำนาจ กล่าวคือ มีการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น

2.2.2 มิติเศรษฐกิจ จากการศึกษาวิจัยแล้ว พบว่า ความคิดเห็นของนักวิชาการโบราณคดี ควรเน้นระบบภาษี ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ Keep Balancing สิ่งที่จะนำมาใช้นั้นอาจจะเป็นเรื่องของหลักการ โดยเน้นการกระจายรายได้ อย่างเป็นธรรม การจัดระบบภาษีที่เป็นธรรม ผู้นำควรมีการวางแผน ส่งเสริมสนับสนุน ให้ประชาชนได้มีอาชีพ ควบคุมด้วยหลักคุณธรรมจริยธรรม

2.2.3 มิติด้านสังคม จากการศึกษาวิจัยแล้ว พบว่า มีการสร้างความสามัคคี นำศาสนา มาใช้ร้อยจิตใจประชาชนให้เกิดความรักดี

สรุป จากการวิจัยวิเคราะห์ พบว่า ทรงใช้นโยบายการปกครองสอดคล้องกับการจำแนกรูปแบบ การปกครองของ บูฆอรี ยี่หะ คือ 1) ด้านจำแนกตามรัฐธรรมนูญ 2) ด้านจำแนกตามจำนวนผู้ปกครอง และ 3) ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการปกครอง นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยปัญหา 3 มิติ คือ 1) การเมือง 2) เศรษฐกิจ และ 3) สังคม (บูฆอรี ยี่หะ, 2550)

3. ข้อจำกัดเสนอแนะต่อการนำรัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ไปประยุกต์ใช้กับการบริหารบ้านเมืองปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ พบว่า มีปรากฏให้เห็นถึงข้อจำกัดของกลุ่มนักศึกษา และข้อถกเถียงในความเห็นที่แตกต่างของกลุ่มนักวิชาการโบราณคดีและกลุ่มนักวิชาการทั่วไป มีความเข้าใจ ประเด็น ลึกซึ้งที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยแสดงถึง ข้อเสนอแนะทางการนำไปใช้นั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องนำไป ประยุกต์ใช้ สามารถนำหลักการและเป้าหมายมาใช้ได้เพียงแต่เปลี่ยนแปลงวิธีการให้สอดคล้องกับสภาพสังคมใน แต่ละช่วงเวลาหรือในแต่ละยุค ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมนำมาปรับใช้ได้

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “รัฐประศาสนนโยบายการบริหารบ้านเมืองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ” ผู้เขียน ได้รับองค์ความรู้ใหม่ โดยผู้ศึกษาวิจัยขอสรุปองค์ความรู้ที่สังเคราะห์จากงานวิจัยเป็นภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 การรวบอำนาจและกระจายอำนาจ

จากภาพที่เห็นอธิบายได้ ดังนี้ อยุธยารวบอำนาจของ 2 อาณาจักร 1 หัวเมืองใหญ่ ได้แก่ อาณาจักรล้านนา อาณาจักรสุโขทัย และหัวเมืองใหญ่อ้อมกุ่มพูชาหรือเมืองพระนครในขณะนั้น ต่างก็มีเมืองบริวาร ซึ่งอาณาจักรล้านนามีบริวาร ได้แก่ เมืองลีสองปันนา เชียงตุง (รัฐฉาน) ล้านช้าง เป็นต้น ในฐานะประเทศราชหรือเมืองขึ้นกำหนดให้ล้านนาและเมืองบริวารยอมรับอำนาจของอยุธยาโดยส่งบรรณาการทุกปี ส่วนอาณาจักรสุโขทัยมีเมืองบริวาร ได้แก่ แพร่ น่าน หล่มสัก (ลุ่มบาจาย) และนครไทย รวบอำนาจเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา ขึ้นตรงต่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในฐานะสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ 5 อีกหนึ่งหัวเมืองใหญ่ คือ กัมพูชาหรือเมืองพระนคร (นครธม) และเมืองบริวาร มีที่ตั้งอยู่ห่างไกล ให้ส่งบรรณาการแก่อยุธยาตามที่อยุธยากำหนด โดยแลกกับอำนาจปกครองตัวเอง ให้อำนาจทั้งสองอาณาจักร ขึ้นตรงต่อกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา โดยอำนาจการแต่งตั้งและสิทธิอำนาจการสวมมงกุฎเป็นของพระเจ้าแผ่นดินอาณาจักรอยุธยา ซึ่งขณะนั้น คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระองค์ให้พระอนุชาบริหารเมืองอยุธยาแทน และขึ้นตรงกับพระองค์

วิธีใช้อำนาจบริหาร คือ ประมุขรัฐ ในสถานะธรรมราชาหรือ จักรพรรดิราช มีบาบริมัญญาธิการ รวมเมืองหรือประเทศอื่นได้ อาทิ ล้านนา ลาว กัมพูชา เป็นต้น รวบอำนาจไว้ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ของประชาชน ให้มีการกระจายอำนาจ ผ่านสมุหพระกลาโหม (ทหาร) และสมุหนายก (พลเรือน) ช่วยกันบริหารหัวเมือง ผ่าน ระบียบกฎหมาย ศาสนาความเชื่อ ผ่านการศึกษา วัฒนธรรมประเพณี โดยในขณะเดียวกัน ให้ถ่วงดุลกัน ไปสู่ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น และในขณะเดียวกันพระองค์ทรงมีข้าราชการกระทรวงต่าง ๆ พ่อค้า และประชาชน

เป็นผู้ช่วยส่วนพระองค์ไว้ถ่วงดุลอำนาจ อย่างจงรักภักดีอีกชั้นหนึ่ง หากเกิดศึกสงครามต้องช่วยกันรบอย่างเต็มกำลัง ส่วนเมืองชั้นในและเมืองหลวง นั้นมีการบริหารที่คล้ายกัน โดยมีทั้งพระสมุหกลาโหมสมุหนายกเป็นผู้ช่วยจตุสดมภ์ หรือผู้ว่าฯ ปฏิบัติตามพระราชโองการเท่านั้น ทำให้อำนาจพระมหากษัตริย์นั้นมั่นคงยิ่งขึ้น

การนำไปใช้ในอนาคต คือ อดีต มีการรวบอำนาจ (Centralization) เข้าสู่ศูนย์กลาง คือ พระองค์เองแล้ว (อนาคต) กระจายอำนาจ (Decentralization) ให้พลเรือน (สมุหนายก) และทหาร (สมุหกลาโหม) เป็นผู้ใช้อำนาจ ผ่านระเบียบ เกิดการถ่วงดุลอำนาจ (Balance of Power) ตามพระราชประสงค์ โดยมีเมืองหลวงเป็นศูนย์กลาง ทรงมอบหมายให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือเจ้านายใกล้ชิดเป็นผู้รั้งปกครองขึ้นตรงต่อเมืองหลวง มีรูปแบบการบริหารจัดการแบบเดียวกัน โดยกำหนดให้มีการปกครอง ส่วนท้องถิ่น มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่งเจ้านายหรือขุนนางไปเป็นเจ้าเมือง และเมืองประเทศราช ได้แก่ ล้านนาและบริวาร กัมพูชา ให้ส่งเงินหรือการตอบแทนเพื่อแลกกับการปกครองตนเองหรือผนวกรวมเป็นทองแผ่นเดียวกัน เป็นต้น โดยให้ใช้อำนาจบริหาร เพื่อให้เกิดความมั่นคง มิติการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของประเทศ

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุป ได้ว่า สาเหตุการเปลี่ยนแปลงรัฐประศาสนนโยบาย หลังจากการสถาปนากรุงศรีอยุธยา การบริหารรัฐกิจเกิดปัญหาความขัดแย้งภายใน ทำให้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเปลี่ยนแปลงนโยบายการปกครอง ได้แก่ 1) รวบอำนาจโดยสงครามและสันติวิธี การกระจายอำนาจการปกครอง ไปสู่ 2) การปฏิรูปการปกครอง เน้นสร้างและปรับปรุงระบบ โดย 3) ตั้งกฎมณเฑียรบาล ควบคุมความประพฤติราชตระกูลผู้รั้งเจ้าเมือง ออกกฎหมาย 4) พระโอยการตำแหน่งนาพลเรือน และ พระโอยการตำแหน่งนาหัวเมือง เพื่อควบคุมข้าราชการ 5) ประชุมนักปราชญ์มหาชาติคำหลวง ใช้พุทธศาสนาเพื่อครองใจประชาชน และ 6) การค้าขายกับต่างประเทศ เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ วิเคราะห์แล้ว พบว่า รัฐประศาสนนโยบายหรือนโยบายการปกครอง มี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ ทรงใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ และ 2) จำนวนผู้ปกครองที่ได้รับประโยชน์ มากหรือน้อยนั้นไม่สำคัญ สัดส่วนของผู้ปกครองต้องเหมาะสม ผู้ปกครองต้องมีศีลธรรมเป็นที่ยอมรับของประชาชน และ 3) ผู้รับผลประโยชน์จากการปกครอง คือ ชนชั้นปกครอง ข้าราชการ ประชาชน และรัฐ นอกจากนี้ ทรงใช้การบริหารบ้านเมือง 3 มิติ ได้แก่ 1) มิติการเมือง มีการกระจายอำนาจ คือ การบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น 2) มิติเศรษฐกิจ รายได้มาจาก ค้าขาย ภาษี ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทา Keep Balancing และ 3) มิติด้านสังคม มีการสร้างความสามัคคี นำศาสนามาใช้ร้อยจิตใจประชาชนให้เกิดความภักดี ข้อเสนอแนะ โดยแบ่งเป็น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย กล่าวคือ สามารถนำผลวิจัยครั้งนี้ไปเป็นต้นแบบในการศึกษาค้นคว้าและทำการวิจัยเกี่ยวกับรัฐประศาสนนโยบายของพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาพระองค์อื่น ๆ ได้ 2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ กล่าวคือ สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในทางวิชาการต่าง ๆ ได้ และสามารถนำผลการวิจัย เกี่ยวกับพระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจ ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ อันเป็นทุนทางสังคม มาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับท้องถิ่นได้ และ 3) ข้อเสนอแนะในงานวิจัยครั้งต่อไป กล่าวคือ ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2540). เอกสารการสอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทีมงานทรูปลูกปัญญา. (2565). สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ. เรียกใช้เมื่อ 19 เมษายน 2567 จาก <https://www.trueplookpanya.com/learning/detail/19488>
- บุษอริ ยีหะมะ. (2550). ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์. สงขลา: สามลดา.
- พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม. (2560). วิเคราะห์ระดับความขัดแย้งทางการเมืองไทยด้วย Big Data. เรียกใช้เมื่อ 4 เมษายน 2568 จาก <https://www.the101.world/measuring-political-conflict/>
- มติชนสุดสัปดาห์. (2568). ปรีศนาโบราณคดี : “ยวนพ่ายโคลงฉันท์” (4): “พระญาฤทธิษฐิระ” เลือดขัดตียะผู้พลัดถิ่นชนวนแห่งสงครามล้านนา - อยุธยา? เรียกใช้เมื่อ 4 พฤษภาคม 2568 จาก https://www.matichonweekly.com/culture/article_449032
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2559). การตั้งถิ่นฐานในเขตดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2568 จาก <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=839>
- วิกิพีเดีย. (2568). พระเจ้าติโลกราช. เรียกใช้เมื่อ 11 มีนาคม 2568 จาก <https://shorturl.asia/yKkHP>
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2549). กฎหมายตราสามดวง: หน้าต่างสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2565). หมิงสี่ลู่ - ชิงสี่ลู่ บันทึกเรื่องราวจริงแห่งราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงฯ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาและโรงพิมพ์มติชน.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2559). สังคมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา: พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง. เรียกใช้เมื่อ 9 เมษายน 2567 จาก <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=808>
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2547). การเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 1762 - 2500. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมหมาย จันทรเรือง. (2568). การบริหารตามอำเภอใจ. เรียกใช้เมื่อ 8 พฤษภาคม 2568 จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1678466
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2561). อยุธยาจากไหน? กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นาตาแฮก.
- อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยากรมศิลปากร. (2563). ประวัติและบทบาทหน้าที่. เรียกใช้เมื่อ 23 เมษายน 2567 จาก <https://www.finearts.go.th/ayutthayahistoricalpark/categorie/history>
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. (2nd ed.). Thousand Oaks: SAGE.